

بشون

سال اول

شماره ۷

واژه

مهر

رقه و مهر را چك آوری تشبیه نموده است که غرق استیحه بوده و هدواره برای بازی کردن راستگوبان و برای اخشن دروغگوبان و پیمان شکنان بیدار و درنگا و میباشد.

مهر بشت این فرشته را دارای ده هزار چشم و هزار گوش دانسته زیرا مهر ناچار بر کلیه اعمال نیک و بد مردم بوده هیچ کاری را بی اجرو یا جزا نخواهد گذاشت و بگفته می‌شود که در مهر بشت ذکر شده و جلب توجه مینماید و میتوان در حقیقت آنرا پایه ترقی و پیشرفت ایرانیان قدیم دانست یکی راستگویی و وفای به عهد و دیگر بهلوانی و جنگجویی است (دو صفتی که ایرانیان بواسطه آن مشهور بودند).

برای اینکه بهتر به موضوعهای اخلاقی این بشت پی برده شود برای نمونه قسمتی از آنرا در زیر درج مینمائیم قسمت اول مهر بشت فقیه دوم چنین می نویسد:

«ای سپیتمان (زرتشت) تو نباید مهر و پیمان بشکنی نه آن پیمانی که تو با يك دروغ پرست و نه آن که تو با يك راستی پرست بستى زیرا معاهده با هر دو یکسان است خواه دروغ پرست و خواه راستی پرست» از این فقره میتوان فهمید که ایرانیان تا چه درجه بوفای عهد اهمیت میدادند ایرانیان عهد و پیمان با بگنفر مزدیسنی و بگنفر غیر مزدیسنی (غیر زرتشتی) هر دو را محترم میشمرند و شخص پیمان شکن را دشمن مهر شمرده او را مستوجب سخت ترین عقوبت میدانستند - پیمان شکنی

واژه مهر در اوستا *mithra* در سانسکریت *mitra* در فرس باستان *mithra* و در بهلوی *mitr* میباشد که بفارسی امروزه مهر شده است این واژه از ریشه میت *mith* به معنی بستن و پیوستن آمده است و معانی مختلف عهد و پیمان، وفای عهد، راستی و درستی، مهر و محبت، نور و فروغ ایزدی، واسطه و میابجی و خورشید از آن اراده گردیده است.

کلمات میتنیا *maethnya* یا میتن *maethamen* با مهمان نیز از ریشه همین کلمه مهر است، هفتمین ماه - ل و شانزدهمین روز از هر ماه بنام فرشته مهر موسوم میباشد - فرشته مهر یکی از ایزدان

بسیار قدیم هند و اروپائی است که در بین هندوان و ایرانیان باستان مقام بسیار شامخ و محترمی رداشته -

بیشتر پرستشگاههای دوران هخامنشی بنام مهر معروف بوده که تا همین امروز نام «درمهر» (۱) بین زرتشتیان باقی مانده است. مهر فرشته چك و ستیز و حامی راستگوبان و دشمن دروغگوبان و پیمان شکنان نه فقط در ایران بلکه در تمام آسیای صغیر و یونان و رم و کشورهای متمدن قدیم مورد احترام و پرستش بود (برای اطلاعات بیشتر راجع به مهر رجوع شود بکتاب بشته مترجمه و تألیف آقای پورداود استاد دانشگاه تهران) بشت دهم که یکی از بزرگترین و دلکش ترین بشتههاست بنام فرشته مهر معروف است در این بشت منظوم بطور شاعرانه و دلپذیری از این فرشته سخن

بیاد آن در جشن مهرگان در سرای پادشاهان مرد دلیری میگماشتند که بامدادان با آواز بلند ندا میداد «ای فرشتگان بسوی دنیا بشتابید و جهان را از گزند اهریمنان برهانید»

جشن مهرگان بقدری مهم بود که حتی استیلای عرب و مغول نیز نتوانست آنرا تکلی از بین ببرد زیرا در عهد سلطان مسعود غزنوی یعنی در سال ۴۲۱ هجری این جشن با شکوه و جلال سابق برگزار گردید ولی رفته رفته این جشن عظمت خود را از دست داد و متروک گشت ولی تا چندی قبل این جشن بزرگ ملی و باستانی را زرتشتیان بزد باشکوه و جلال مخصوصی برگزار میکردند.

قبل از اینکه در اطراف برگزاری جشن مهرگان در یزد بحث نمایم لازمست مختصری راجع بکیسه نوشته شود تا علت اختلاف زمان بین جشن مهرگان در یزد و تهران فهمیده گردد ایرانیان قدیم هر چهار سال یکروز و هر ۱۲۰ سال یکماه کیسه میکردند تا تغییر در جشنها و اعیاد داده نشود و تا زمانیکه دارای قدرت و سلطه بودند هر یکصد و بیست سال یکماه کیسه میکردند ولی پس از شکست ساسانیان و هجوم اعراب کیسه گرفتن را فراموش کردند (زرتشتیانی که باندستان مهاجرت نمودند فقط اولین کیسه را پس از یکصد و بیست سال مراعات و از اینرو یکماه از ایرانیان عقب افتادند) این فراموشی و مراعات نبودن کیسه در طی ماه ۱۳۰ سال باعث شد که جشنها و اعیادی که ایرانیان باستان در فصول مختلف و مواقع معین از سال برگزار مینمودند بکلی تغییر کند بطوریکه امروزه در حدود هفت ماه بین سال و ماه خورشیدی (با مراعات کیسه) و سال و ماه باستانی یزد گردی (بدون کیسه) فاصله ای ایجاد شده است مثلاً اول فروردین سال خورشیدی یا جشن نوروز و آغاز بهار را زرتشتیان یزد در روز ۱۸ ابان ماه باستانی برگزار میسازند و جشن مهرگان را که جشن آغاز زمستان است و بایستی در ۱۵ مهر ماه برگزار گردد در روز ۲۷ همین ماه خورشیدی که هنگام شدت و سختی زمستان و سرما است جشن میگیرند برای اینکه بهتر باین اختلاف پی برده شود در زیر جدولی از ماههای سال شمسی و باستانی یزد گردی داده میشود:

و دروغگوئی بکنوع نوین بمقام مقدس فرشته مهر محسوب میشد.

مهر در بین فرشتگان مزدیسنا بزرگترین مقام را دارد بطوریکه از کتیبه های اردشیر دوم و سوم هخامنشی اهورامزدا و «بخ میتر» خداوند را در بگردیف می شناختند - همین موضوع در قسمت اول مهریشت بشرح زیر بیان شده «اورا (مهر را) در شاسته ستایش بودن و در سزاوار نیایش بودن مساوی با خود من که اهورامزدا هستم بیان فریدم.»

جشنهاییکه در ماه مهر برگزار میگردد

عبارتند از: جشن مهرگان و جشن فصلی موسوم بکمپار ایاترم ayathrem

جشن مهرگان: این جشن در روز ۱۶ ماه مهر

(که روز و ماه همنامند) برگزار میشود و بعد از جشن نوروز از بزرگترین جشنهای ملی ایران باستان بشمار میرفته است این جشن بنا بر واقتی بمناسبت نیروزی یافتن فریدون بر ضحاک و دستگیر کردن او گرفته میشود ایرانیان مهرگان را جشن آزادی از زیر یوغ ظلم و ستم ضحاک میدانند ولی در حقیقت مهرگان جشن آغاز زمستان بوده و «بمهر جان» و «میتر اکانا» معروف است در قدیم این جشن شش روز یعنی از روز شانزدهم مهر (روز مهر ایزد) تا روز ۲۱ مهر (روز رام ایزد) طول میکشیده، روز اول را مهرگان عامه و روز آخر را مهرگان خاصه میگفتند پادشاهان هخامنشی در این روز سرور و شادی می برداختند و مردم مانند نوروز لباس نو و فاخر می پوشیدند سائز اینها و حکام زیر دست هدایا و تحف گرانها بر رسم ارمغان بدر بار شاهنشاه میفرستادند از اخبار علمای عرب است که در این جشن موبدان موبد خوانچه ای از لیمو و شکر و نیلوفر و به و سیب و خوشه انگور سفید و هفت دانه مورد زمزمه کنان نزد شاه می آورد، پادشاهان ساسانی در این جشن نارعام داده و اشکایات مردم رسیدگی مینمودند اور بجان بیرونی می نویسد «گویند مهر که اسم خورشید است در چنین روزی ظاهر شده باین مناسبت این روز را بدو منسوب کرده اند پادشاهان در این جشن تاجی که بشکل خورشید و در آن دایره ای مانند چرخ نصب بود بر میگذاشتند و گویند در این روز فریدون به بیوراسب که ضحاک خوانندش دست یافت چون در چنین روزی فرشتگان از آسمان بیاری فریدون فرود آمدند

اول فروردین مطابق است	با ۱۸	ابان ماه
« اردیبهشت « «	« ۱۹	آذر «
« خرداد « «	« ۲۰	دی «
« تیر « «	« ۲۱	بهمن «
« مرداد « «	« ۲۲	اسفند «
« شهر بود « «	« ۱۷	فروردین «
« مهر « «	« ۱۸	اردیبهشت «
« ابان « «	« ۱۸	خرداد «
« آذر « «	« ۱۸	تیر «
« دی « «	« ۱۸	مرداد «
« بهمن « «	« ۱۸	شهریور «
« اسفند « «	« ۱۸	مهر «

اینک برگردیم باصل موضوع یعنی طرز برگزاری جشن مهرگان در یزد.

صبح روز پانزدهم مهر ماه باستانی (۲۷ بهمن) اغلب خانواده های تروتمند زرتشتی با آداب و رسوم مخصوص گوسپند قربانی مینمودند (قربانی گاو و گوسپند با احترام مهر رسمی است بسیار کهن که یادگار عهد آریایی است و تا امروز بجای مانده (۱)) عصر همان روز خوبشان و دوستان در منزل قربانی دهنده جمع شده پس از صرف چای و شیرینی و تبریک گفتن بیکدیگر گوسپند را در تنور بریان مینمودند.

صبح روز شانزدهم یا مهرایزد و مهرماه همانطور که در جشنهای دیگر مرسوم است خانه تکایی مختصری نموده سپس گوسپند بریان را با چند عدد نان در یک سینی گذاشته و روی آنرا با پارچه سبزی می پوشانند و ظرفی از آب و مجمری از آتش که در آن عود و کندر میسوخ با چراغی روشن و سیب و انار و گل و آویشن پهلوی آن قرار میدادند. مردم از صبح ۱۶ یا مهرایزد بملاقات بیکدیگر رفته و با خوردن چای و شیرینی جشن مهرگان را بیکدیگر شادباش میگفتند.

هنگام نیمه شب شانزدهم دسته های ده بیست نفری بمنزل قربانی دهنده رفته پس از عرض تبریک و خوردن چای و شیرینی بکنفر گوسپند بریان شده را برداشته در میان سرور و شادی اهل خانه باتفاق حاضرین بسوی معبد روان میگشتند قبل از خروج از منزل صاحب خانه

۱- قربانی در کیش مزدبسنی علمی نا پسند است

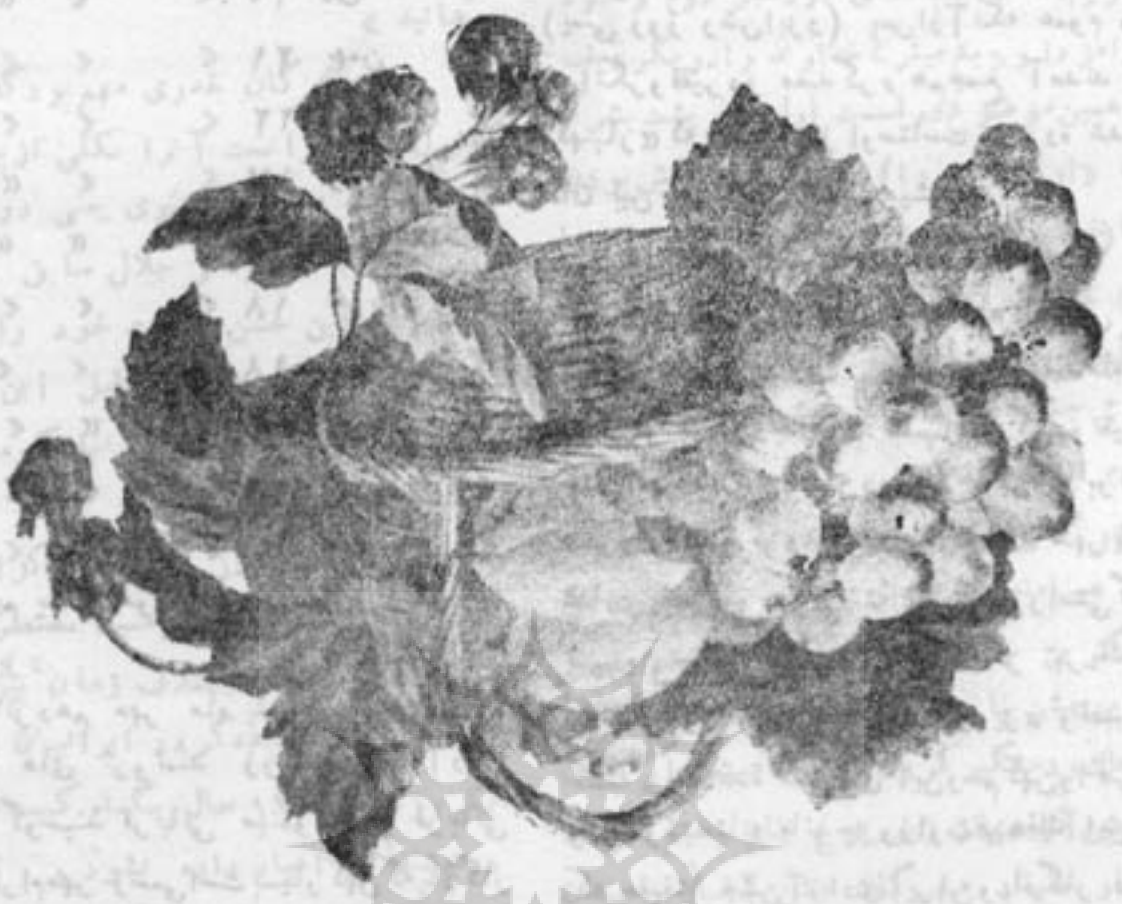
آتش میافروخت که اطفال با شادی و خنده از روی آن می پریدند بدین نحو جشن مهرگان در میان سرور و شادی مردم پایان می یافت اما گوسپندی که با تشریفات مخصوص معبد برده شده بود در روز ۱۸ مهر (یعنی روز رشن ایزد) پس از آنکه عموم زرتشتیان از توانگر و فقیر در معبد گرد هم جمع آمدند «آفرینگان گهنبار» که قسمتی از اوستاست سروده شده و گوشت و نان بین حاضرین تقسیم میشد.

در قصبه تفت جشن مهرگان تقریباً یکماه بعد از شهر یزد یعنی روز ۱۶ ابان ماه باستانی (یزدگردی) که درست مصادف با روز ۲۷ اسفندماه شمسی میشد برگزار میکردند علت عقب افتادگی و تغییر فصل دادن جشن مهرگان چنانکه در بالا ذکر شد بواسطه مراعات نمودن کبیسه بود در تفت نیز مانند شهر یزد با حرور و شادی با احترام مهر قرشقه پیروزی و راستی گوسپند قربانی نموده و جشن مهرگان را بیکدیگر تبریک می گفتند گر چه امروزه قربانی گوسپند در یزد و قصبه تفت متروک گشته و فقط عده معدودی این رسم کهن را مراعات مینمایند ولی خوشبختانه با توجه وزارت فرهنگ این جشن باستانی که حقیقتاً جشن آزادی ایران و یادگار فریدون و بعد از نوروز از بزرگترین اعیاد ملی ایرانیان بشمار است باز امروز موقعیت سابق خود را احراز و جزو یکی از جشنهای فرهنگی بشمار رفته و کلیه مدارس در این روز تعطیل است و امید میرود کم کم این جشن ملی عظمت و جلال دیرین خود را از سر گیرد.

جشن فصلی یا گهنبار ایاتریم: این جشن از روز ۲۶ یا اشداد و ماه مهر تا روز سی ام یا انارام و ماه مهر یعنی پنج روز طول میکشد بطوریکه از واژه ایاتریم ayathrim یعنی برگشت معلوم میشود، هنگامی اراده شده است که چوبان از چراگاه تا باستانی بواسطه پیش آمدن سردی و زمستان بخانه بر میگردد آقای مرحوم جیونجی مدی یکی از دانشمندان پارسی واژه «ایاتریم» را بمعنی فراوانی دانسته و این فصل را هنگامی میدانند که گندم درو شده از ذاق فراوان است در این جشن نیز مانند سایر جشنهای فصلی پس از انجام مراسم مذهبی بفقرا و بی نوابان کمک و دستگیری میشود موقعیکه راجع بگهنبار صحبت خواهد شد راجع به منظور و مقصود اصلی این جشنهای فصلی نیز مفصلاً بحث خواهد شد.

فیروز آذر گشپ

در روزهای گذشته در تهران و سایر بلاد
 در روزهای گذشته در تهران و سایر بلاد
 در روزهای گذشته در تهران و سایر بلاد

مهرگان

روز نگاه علوم و مطالعات ترکی

مهرگان آمد هان در بگشایدش علوم اسالی

اندر آئید و تواضع بنمائیدش

از میان راهه اندر بنمائیدش

بنشاید و بلب خورد بنخائیدش

خوب دارید و فراوان بستائیدش

خوب داریدش کز راه دراز آمد

منوچهری